

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2018-03-28
meddelad i
Vänersborg

Mål nr M 2923-17

PARTER

Sökande

Borås Energi och Miljö AB, 556527-5590
Box 1713
501 17 Borås

SAKEN

Ansökan om tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken till uttag och bortledning av grundvatten för allmän vattenförsörjning på fastigheten Borås Toarp 2:1

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen, som godkänner miljökonsekvensbeskrivningen, lämnar Borås Energi och Miljö AB tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken dels till en på fastigheten Borås Toarp 2:1 i Dalsjöfors utförd uttagsbrunn benämnd B1, dels till en på samma fastighet utförd undersökningsbrunn benämnd Rb 1301, dels att inom samma fastighet anlägga en ny uttagsbrunn benämnd B3, jämte till dessa brunnar hörande pumputrustning och andra nödvändiga anläggningar, och dels att sammanlagt ur dessa brunnar, för allmän vattenförsörjning, bortleda grundvatten om högst ett årsmedeluttag motsvarande 3 000 m³ per dygn, dock högst 4 500 m³ under ett och samma dygn.

Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Borås Energi och Miljö AB redovisat i ansökningshandlingarna och i övrigt åtagit sig i målet.

Buller under tiden för anläggningsarbeten ska vid bostäder begränsas i enlighet med Naturvårdsverkets allmänna råd (NFS 2004:15) om buller från byggplatser.

Samtliga arbeten ska bedrivas så att beaktansvärd föroreningspåverkan i mark eller vattenområde inte sker.

Dok.Id 383108

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänersborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se www.vanersborgstingsratt.domstol.se	0521-27 02 80	måndag – fredag 08:00–16:00

Arbetsfordon ska framföras med försiktighet och skador som uppstår på vegetation ska minimeras.

Kontrollprogram för verksamheten ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten. Förslag till kontrollprogram ska lämnas in till tillsynsmyndigheten senast fyra veckor efter det att tillståndet vunnit laga kraft.

Mark- och miljödomstolen bestämmer den förlust av vatten eller annat som tillståndshavaren enligt 31 kap. 22 och 23 §§ miljöbalken är skyldig att underkasta sig utan ersättning till en tjugondel av den vattenmängd som omfattas av tillståndet enligt denna dom.

Arbetstiden fastställs till 5 år från den dag då denna dom fick laga kraft.

Anspråk i anledning av oförutsedd skada får framställas inom 5 år från arbetstidens utgång.

Tillståndet får tas i anspråk även om domen inte har fått laga kraft.

Borås Energi och Miljö AB ska utge ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen i Västra Götalands län med 4 000 kronor jämte ränta enligt lag.

Prövningsavgiften bestäms till 10 000 kronor. Avgiften är betald.

ANSÖKAN

Borås Energi och Miljö AB har ansökt om tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken dels att inom fastigheten Toarp 2:1 i Dalsjöfors, bibehålla befintlig uttagsbrunn B1 och undersökningsbrunn Rb1301 jämte tillhörande pumputrustning och andra erforderliga anläggningar, dels att inom samma fastighet anlägga och bibehålla ny uttagsbrunn B3 jämte tillhörande pumputrustning och andra erforderliga anläggningar och dels att från dessa brunnar bortleda grundvatten för konsumtion (allmän vattenförsörjning) om högst ett årsmedeluttag motsvarande 3 000 m³ per dygn (ca 35 l/s) och ett dygnsmaxuttag på sammanlagt 4 500 m³ per dygn (52 l/s).

Borås Energi och Miljö AB har vidare, för det fall mark- och miljödomstolen finner att anläggandet av brunn B3 utgör tillståndspliktig vattenverksamhet, ansökt om godkännande av arbetet i enlighet med 11 kap. 16 § miljöbalken.

Borås Energi och Miljö AB har slutligen yrkat att arbetstiden fastställs till fem år från det att tillståndsdomen vunnit laga kraft, att tiden för anmälan av anspråk på oförutsedd skada av vattenverksamheten bestäms till fem år räknat från arbetstidens utgång, att villkor fastställs i enlighet med sökandens förslag, att den till ansökan bifogade miljökonsekvensbeskrivningen godkänns, att grundavgiften för prövning och tillsyn enligt miljöbalken fastställs till 10 000 kronor, samt att domen får tas i anspråk utan hinder av att den inte vunnit laga kraft.

Borås Energi och Miljö AB (BEM) har redovisat sin ansökan i huvudsak enligt följande.

Bakgrund

BEM bedriver grundvattentäkt i Dalsjöfors i Borås kommun. Dalsjöfors vattentäkt försörjer ca 6800 invånare i samhällena Dalsjöfors, Äspered, Dannike, Gånghester och Målsryd med dricksvatten. Täkten baseras idag på grundvattenuttag från en brunn benämnd B1 som installerades år 1971.

Vid Dalsjöfors vattentäkt finns även en reservbrunn benämnd B2. Reservbrunnen B2 har uppvisat både sämre kvalitet och sämre kapacitet än B1, vilket gör att den inte längre kan användas som reservbrunn. BEM har under flera år undersökt möjligheten att anlägga en ny reservbrunn. Lämplig lokalisering med avseende på markens hydrauliska egenskaper hittades ca 20 m norr om brunn B1.

En undersökningsbrunn benämnd Rb1301 borrades under 2013. Borrningen och genomförd provpumpning i brunnen visade på goda hydrauliska förhållanden. BEM avser nu att anlägga en permanent reservbrunn B3 intill Rb1301.

Undersökningsbrunnen Rb1301 ska användas som observationspunkt och eventuellt som framtida reservbrunn. Syftet är att säkerställa den nuvarande och framtida dricksvattenförsörjningen i Dalsjöfors vad gäller såväl kapacitet som kvalitet genom att nuvarande vattentäkt kompletteras med en ny uttagsbrunn (B3) och att undersökningsbrunnen (Rb1301) används som reservbrunn.

BEM har sedan tidigare tillstånd för sin nuvarande vattentäkt och brunnarna B1 och B2, genom vattendom (VA 75/10) den 31 oktober 1975, (se bilaga 7 till teknisk beskrivning, TB, bilaga 2). Den nya uttagsbrunnen B3 och undersökningsbrunnen Rb1301 innefattas dock inte i tillståndet och därmed avser BEM att ansöka om tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken för både befintliga och nya uttagsbrunnar i Dalsjöfors för att på så sätt erhålla ett lagakraftvunnet tillstånd som på ett bättre sätt speglar verksamheten som helhet och samtliga brunnslägen.

Anläggandet och nyttjande av brunnarna B3 och Rb1301 innebär inte något ökat uttag eller ändrat influensområde i förhållande till vad som tillåts i befintligt tillstånd och BEM bedömer att det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom inverkan på vattenförhållandena till följd av anläggandet och användandet av dessa två brunnar.

Ansökan kan därför ses som ansökan om frivilligt tillstånd enligt 11 kap. 9 § miljöbalken.

Godkännande enligt 11 kap. 16 § 1 st. miljöbalken

Vid tidpunkten för ingivande av denna ansökan är brunn B3 ännu inte anlagd. Samrådsförfarande avseende nytt tillstånd för hela vattenverksamheten inleddes under hösten 2016 med länsstyrelse och kommun och samråd med de enskilda som kan antas bli särskilt berörda genomfördes under februari 2017. Besked om att vattenverksamheten inte kan antas medföra betydande miljöpåverkan erhöles från länsstyrelsen den 29 juni 2017. Mätningar av grundvattennivån i B 1 under våren 2017 indikerar att denna brunn är på väg att sätta igen med sämre kapacitet som följd. Det är därför angeläget att anlägga brunn B3 omgående för att förebygga skada till följd av att kapaciteten i brunn B1 minskar. BEM avser därför att anlägga brunn B3 så snart som möjligt, för att inte riskera den allmänna vattenförsörjningen i Dalsjöfors.

Enligt 11 kap. 16 § miljöbalken får arbeten utföras utan föregående tillstånd, om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är nödvändigt att tillståndspliktiga ändrings- eller lagningsarbeten utförs genast. Ansökan om godkännande av arbetena ska dock göras snarast möjligt.

BEM bedömer att det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom inverkan på vattenförhållandena till följd av anläggandet av eller uttag av grundvatten från brunn B3. Mot bakgrund av att BEM önskar erhålla ett lagakraftvunnet tillstånd som på ett bättre sätt speglar verksamheten som helhet och omfattar samtliga brunnslägen, har BEM emellertid valt att inleda en tillståndsprövning avseende vattenverksamheten som helhet. Förhoppningen var att erhålla sådant tillstånd innan anläggande av brunn B3 då bedömningen av huruvida undantaget från tillståndsplikt i 11 kap. 12 § miljöbalken görs på verksamhetsutövarens risk, och att det aldrig kan uteslutas att en domstol gör en annan bedömning. Under tiden för framtagande av ansökningshandlingar har situationen avseende brunn B1 blivit akut och BEM bedömer att det föreligger stor risk att brunnen kan bli åtminstone tillfälligt obrukbar i närtid. Det är därför ytterst angeläget att brunn B3 anläggs genast för att säkerställa att det finns en brunn för vattenuttag i händelse av att brunn B1 blir obrukbar. Arbeta med att förbereda sådant

anläggande pågår i skrivande stund och brunn B3 kommer sannolikt att ha anlagts innan dom har hunnit meddelas med anledning av denna ansökan.

För det fall mark- och miljödomstolen mot förmodan skulle göra bedömningen att anläggandet av brunn B3 inte omfattas av undantaget från tillståndspflicht i 11 kap. 12 § miljöbalken, ansöker BEM inom ramen för denna ansökan även om sådant godkännande för arbetena som följer av 11 kap. 16 § miljöbalken. BEM har i vart fall haft rätt att utföra det ändringsarbete som anläggandet av brunnen innebär med stöd av 11 kap. 16 § miljöbalken, då sådant arbete är nödvändigt för att förebygga skada till följd av att brunn B1 inte kan nyttjas för grundvattenuttag för allmän vattenförsörjning i Dalsjöfors.

Omgivningsbeskrivning

Samtliga brunnar som omfattas av ansökan är anlagda/avses anläggas på fastigheten Toarp 2:1 i Dalsjöfors, Borås kommun. Vattentäkten ligger i Rångedalaåns dalgång, ca 10 km öster om Borås tätort och ca 1 km norr om Dalsjöfors samhälle. Borås kommuns översiktsplan, ÖP06, antogs av kommunfullmäktige den 1 juni 2006. En ny översiktsplan är under arbete. Av ÖP06 framgår att Borås kommun avser att "värna grundvatten [...] gentemot åtgärder som negativt påverkar vattenkvalitén".

Verksamhetsområden för VA finns för Dalsjöfors.

De gällande detaljplanerna i området är P413, P448, P480, P532, P545, P590, P620, P670, P691, P716, P832 och P858. Dessa detaljplaner gäller främst bostadsområden. Detaljplanerna och vattentäkten bedöms inte strida mot varandra.

Anläggningens utformning

Dalsjöfors nuvarande vattentäkt består idag av en brunn benämnd B1 och en reservbrunn benämnd B2. Eftersom B2 har uppvisat sämre kvalitet och kapacitet kan den inte användas som reservbrunn och därför måste en ny reservbrunn anläggas. Aktuellt område för planerat nytt grundvattenuttag (brunn B3) är beläget

ca 20 meter norr om befintlig brunn B1, alldeles intill undersökningsbrunnen Rb1301. Den nya brunnen B3 kommer att ersätta B2.

Brunn B1 är ca 22,5 m djup och är utformad som en grusfilterbrunn med grusfilter från 14-22,5 meter under markytan och slitsar på nivåerna 14,8-17,8 meter och 19,3-22,3 meter. Kunskapen om brunnen är begränsad och det går därför inte med säkerhet att fastställa hur brunnen är utformad.

Undersökningsbrunnen Rb1301 borrades ca 20 meter nordost om B1, se bilaga 3 till TB:n. Brunnen är 20 meter djup med ett 4 meters filter med slitsvidden 0,75 mm placerad mellan 14 och 18 meter djup under markytan. Vattenföringen bedöms där som mycket god och jordlagren utgörs av grusig sand.

Den nya uttagsbrunnen B3 planeras att utföras som en grusfilterbrunn i dimensionen minst 250 mm. Brunnens filter avses placeras på djupet 13-18 meter under markytan. Innerdiametern ska vara minst 240 mm och slitsvidden ska vara 1 mm. Under brunnens filter ska 0,5 meter sump finnas.

I miljökonsekvensbeskrivningen (MKB:n) och i TB:n finns ytterligare detaljer kring brunnarna.

Rådighet

Då vattenverksamheten avser vattentäkt för allmän vattenförsörjning har BEM rådighet över vattnet i enlighet med 2 kap. 4 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Vattentäkten är belägen på fastighet Toarp 2:1 som ägs av Prästlönetillgångarna i Skara stift. BEM har även rådighet och åtkomst till området genom nyttjanderättsavtal med tilläggsavtal som har tecknats med fastighetsägaren (se bilaga 8 till TB).

Miljökonsekvenser

Nedan sammanfattas de miljökonsekvenser som vattenverksamheten förväntas medföra. För en mer utförlig redogörelse hänvisas till MKB:n.

Påverkan på befintliga och framtida vattenintressen

I Dalsjöfors finns ett antal privata brunnar för egen dricksvattenförsörjning samt energibrunnar. Av dessa bedöms ca 12 enskilda vattentäkter och ca 20 energibrunnar ligga inom det aktuella påverkansområdet. Ca nio av dessa brunnar, som utgörs av grävda brunnar i jordlagren, bedöms kunna påverkas negativt av vattenverksamheten. Övriga brunnar är djupa bergborrade brunnar och påverkas inte av grundvattenuttag i jordlagren, vilket innebär att de inte bedöms påverkas av verksamheten.

Grundvatten har uttagits från området sedan 1970-talet. En viss grundvattensänkning har upplevts av de närboende som tidvis har haft mindre vatten i sina grävda brunnar. Grundvattennivån inom påverkansområdet bedöms ha sjunkit till följd av grundvattenuttaget och för närliggande grävda brunnar kan det uppstå brist på vatten vid vissa speciella omständigheter, t.ex. vid långvarig torka.

BEM kommer, genom kontrollprogram, att följa upp grundvattennivåer för att kunna förutse och agera om enskilda fastighetsägare påverkas negativt till följd av vattenuttag från de brunnar som omfattas av den sökta vattenverksamheten. Vad gäller energibrunnar utgörs sådana av djupa bergborrade brunnar. Avsänkning i jordlagren bedöms inte påverka grundvatten i berg, varför ingen grundvattennivåmätning föreslås med avseende på energibrunnar i området.

Grundvatten och ytvatten

Det planerade grundvattenuttaget från samtliga brunnar som omfattas av denna ansökan motsvaras av det uttag som sker i nuläget från brunnen B 1.

Grundvattenuttaget är i dag ca 23 l/s och det tillståndsgivna uttaget är 35 l/s. Under perioder då vattentäkten nyttjas med maximalt uttag bedöms avsänkningen av grundvattenytan bli större än vad som är fallet i dagsläget, vilket även kan medföra påverkan på ytvatten. Sådan eventuell påverkan kommer att följas upp genom kontrollprogram.

Huvuddelen av vattnet som pumpas upp i Dalsjöfors kommer att distribueras i Dalsjöfors samhälle. Avloppsvattnet från Dalsjöfors överförs, sedan åtminstone 1996, till Gässlösa avloppsreningsverk. Det innebär att av det vattnen som tas ut i Dalsjöfors vattentäkt överförs ca 21 l/s till Viskan nedströms Borås via spillvattennätet. En liten del av uttagen vattenmängd från Dalsjöfors vattentäkt, ca 0,5 l/s, distribueras till Äspered och leds efter rening i lokalt avloppsreningsverk till sjön Tolken som utgör ett av Viskans källflöden. Till Aplared och Dannike distribueras ca 1,5 l/s som efter användande och rening släpps till sjön Såkern och därmed tillförs Ätrans vattensystem. Sammantaget medför detta ett minskat flöde till Rångedalaån och vidare i Viskan uppströms Gässlösa motsvarande ca 23 l/s. Mellan Dalsjöfors och Rångedala bedöms inga intressen förekomma, som påtagligt kan påverkas negativt till följd av detta. I vattensystemet mellan Rångedala och Gässlösa finns en del motstående intressen i form av främst bolag som använder Viskan för kraftproduktion. Den vattenmängd som bortförs från Rångedalaåns vattensystem är idag i storleksordningen 23 l/s vilket motsvarar mindre än 2,5 % av medelflödet i Rångedalaån ($0,92 \text{ m}^3/\text{s}$ vid delavrinningsområdets utlopp) och 0,3 % av medelflödet i Viskan ($7,79 \text{ m}^3/\text{s}$ strax innan Gässlösa avloppsreningsverks utlopp).

Vissa mindre sjöar och vattendrag som ligger i anslutning till åsen inom vattentäktens påverkansområde bedöms påverkas med avseende på nivåer och flöden till följd av grundvattenuttaget. Den ekologiska eller kemiska statusen i Rångedalaån bedöms dock inte påverkas till följd av uttaget.

Anläggande av brunn B3 samt uttag av grundvatten från brunnarna B3 och Rb1301 kommer inte att medföra någon ytterligare sänkning av grundvattennivån jämfört med uttag i enlighet med befintligt tillstånd. Varken enskilda eller allmänna intressen påverkas ytterligare av grundvattenuttaget jämfört med dagsläget.

Sättningar

När grundvattennivån sänks i ett grundvattenmagasin kan sättningar uppkomma, framförallt i finkorniga jordarter. Inom påverkansområdet består marken mest av

grovkorniga jordarter, framför allt grus och sand. Avsaknad av mäktiga lerlager innebär dessutom att sättningar till följd av en trycksänkning i underkant på leran inte kan uppkomma.

Grundvattenuttag från området har skett sedan 1970-talet och inga sättningar har veterligen inträffat sedan uttaget påbörjades. Grundvattennivåsänkningen bedöms därför inte ge upphov till några sättningar. Mot denna bakgrund föreslås inte några skyddsåtgärder med avseende på sättningar.

Natur- och kulturmiljö samt övriga skyddade områden

I området kring Dalsjöfors finns våtmarker som bedöms påverkas av vattenverksamheten. Dessa är dock klassade som våtmarker med låga naturvärden, och är redan idag påverkade av befintligt vattenuttag från grundvattentäkten.

I området kring vattentäkten finns fornlämningar, dessa bedöms emellertid inte påverkas alls av vattenverksamheten.

För Dalsjöfors vattentäkt finns ett vattenskyddsområde med skyddsföreskrifter fastställda av länsstyrelsen år 1995. Avgränsningen av skyddszoner och skyddsföreskrifter avses anpassas till gällande krav och lagstiftning, och arbete med ansökan om nytt vattenskyddsområde pågår. Den avgränsade vattentäktzonen kommer att inhägnas i enlighet med gällande lagstiftning, vilket medför att den inte längre blir tillgänglig för t.ex. större vilda djur. Den negativa påverkan som detta innebär på djuren bedöms dock som försumbar i jämförelse med vattentäktens skyddsbehov. Dalsjöfors vattentäkt ligger även inom den tertiära skyddszonen för Öresjö och Ärtingens vattenskyddsområde. Skyddade områden, utöver vattenskyddsområden, förekommer inte inom vattentäktens tillrinningsområde.

En avsänkning av grundvattennivån till följd av pågående grundvattenuttag har skett i området sedan 1970-talet. Eftersom uttag redan sker och uttagets omfattning inte avses förändras bedöms ingen ytterligare påverkan uppstå på vare sig natur- eller kulturmiljö.

Sammanfattningsvis bedöms vattenverksamheten innebära enbart ringa negativa påverkan på naturmiljön och ingen påverkan på kulturmiljön. Mot denna bakgrund föreslås inga skyddsåtgärder i denna del.

Luftföroreningar och buller

Vattenverksamheten bedöms inte ha någon påverkan på trafiken eller ge upphov till något beaktansvärt buller under driftskedet. Verksamheten kan dock ge upphov till visst buller från arbetsfordon under tiden för utförande av anläggningsarbeten.

Vattenverksamheten förväntas inte leda till utsläpp, annat än mindre och temporära utsläpp till luft i form av avgasemissioner från arbetsfordon under tiden för anläggningsarbeten. Under driftskedet medför verksamheten inga särskilda utsläpp till luft.

Inverkan på grannfastigheter och skadeersättning

Som redovisats ovan bedöms vattenverksamheten inte medföra någon beaktansvärd påverkan på motstående intressen. Vattenverksamheten aktualiserar därmed inte någon rätt till skade- eller intrångsansättning enligt 31 kap. miljöbalken. Skulle vattenverksamheten ändå visa sig medföra skador på någon fastighet, eller för någon rättighetshavare, bör frågan om ersättning hanteras enligt reglerna för oförutsedd skada. Tiden för framställande av anspråk bör bestämmas till fem år räknat från det att tillståndsdomen vunnit laga kraft.

Verksamhetens tillåtlighet

Tillåtlighet enligt 2 kap. miljöbalken

BEM har bedrivit grundvattentäkten i Dalsjöfors under en lång tid. Vidare har provpumpningar genomförts i anslutning till nya brunnslägen. Därmed finns kunskap för att undvika negativ påverkan på människor och miljö.

BEM kommer regelbundet att mäta grundvattennivåer och uttagen vattenmängd samt utföra regelbundna analyser på rå- och dricksvattnet för att undvika negativ påverkan på människor och miljö.

För att driva verksamheten så effektivt som möjligt nyttjar BEM bästa möjliga teknik vid uppföring och transport av råvattnet och vid behandling i vattenverket.

Vatten är att betrakta som ett livsmedel vilket innebär att produkter som är stabila vid kontakt med vattnet måste väljas i första hand. Så långt det är möjligt kommer BEM att välja sådana material som påverkar miljön i minsta möjliga utsträckning.

BEM bedriver verksamheten så effektivt som möjligt vilket bl.a. innebär minimering av energiförbrukning och kemikalieanvändning i behandlingsprocessen.

Mark- och vattenområden ska användas för de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till dess beskaffenhet, läge samt föreliggande behov i enlighet med miljöbalken.

Naturresurser ska nyttjas försiktigt så att tillgången till dessa säkerställs för framtiden. Förnyelsebara resurser ska nyttjas inom ramen för ekosystemets produktionsförmåga. Vattnet i Dalsjöfors är av god kvalitet och grundvattentillgången i området är god.

Sammantaget får hushållnings- och kretsloppsprincipen anses mer än väl uppfyllda för vattenverksamheten.

Sedan 1970-talet har flera undersökningar utförts för att finna en plats inom rimligt avstånd från befintlig vattentäkt där det finns vatten i sådan mängd att det möjliggör kontinuerligt uthålligt uttag av den volym vatten som behövs för den allmänna vattenförsörjningen i Dalsjöfors. BEM har därmed utrett flera alternativ vad gäller placering av grundvattentäkten. Valet av plats har framför allt styrts av geologiska förutsättningar och möjligheterna att genomföra anläggningsarbeten och drift.

Av naturliga skäl måste grundvattentäkter lokaliseras till områden med förutsättningar för uttag av tillräckligt stor mängd grundvatten. Detsamma gäller för ny uttagsbrunn och reservbrunn i förhållande till befintlig uttagsbrunn. Den nu

valda platsen är den enda platsen som identifierats inom sökområdets avgränsning som medger det nödvändiga uttaget. Lokaliseringen är således väl utredd. Sammantaget anser BEM därför att lokaliseringsprincipen i 2 kap. 6 § är uppfylld.

Avvägningsregler (2 kap. 7 § miljöbalken)

Sökt verksamhet bedöms inte medverka till att någon tillämplig miljökvalitetsnorm överskrids.

Ansvarsprincipen (2 kap. 8 § miljöbalken)

BEM är ansvarig för att förhindra skada eller olägenhet för miljön. Det är osannolikt att vattenverksamheten kommer att medföra någon sådan skada eller olägenhet. Skulle så ändå ske kommer rimliga reparativa åtgärder att vidtas i samråd med de drabbade.

Tillåtlighet enligt 3, 4 och 7 kap. miljöbalken

Ett riksintresse för framtida järnväg finns i området och avser Götalandsbanan mellan Linköping och Borås (förstudie). Vattenverksamheten bedöms inte påverka detta riksintresse.

Det förekommer inga utpekade eller formellt skyddsvärda natur- eller kultur-områden, utöver vattenskyddsområden, inom vattentäktens tillrinningsområde. Dessa vattenskyddsområden bedöms inte påverkas negativt av vattenverksamheten.

Enligt BEM:s bedömning finns det således inget hinder mot den sökta verksamheten med hänsyn till reglerna i 3, 4 och 7 kap. miljöbalken.

Tillåtlighet enligt 11 kap. miljöbalken

Syftet med vattenverksamheten är att säkerställa den nuvarande och framtida dricksvattenförsörjningen i Dalsjöfors med avseende på såväl kapacitet som kvalitet. Några beaktansvärda skador eller olägenheter med anledning av verksamheten kan inte förutses.

Fördelarna med verksamheten ska vägas mot kostnaderna för vattenanordningarna, vilken uppskattas uppgå till ca 500 000 kr. Mot bakgrund av att nyttan av verksamheten får anses vida överskrida de olägenheter som föreligger anser BEM det vara uppenbart att det föreligger sådan båtnad som avses i 11 kap. 6 § miljöbalken.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser BEM att de allmänna hänsynsreglerna och övriga tillämpliga tillåtlighetskrav i miljöbalken är uppfyllda. Den sökta verksamheten kan inte befaras medföra olägenhet av väsentlig betydelse för människors hälsa eller miljö varför tillstånd till verksamheten bör meddelas. När det gäller villkor för tillståndet hänvisas till punkten ”Förslag till villkor” nedan.

Förslag till villkor

BEM föreslår att följande villkor föreskrivs för det blivande tillståndet.

(1) Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden i ansökningshandlingarna och i övrigt i ärendet har angett och åtagit sig.

(2) Kontrollprogram för verksamheten ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Kontroll

BEM kommer att upprätta ett kontrollprogram i samråd med tillsynsmyndigheten i syfte att följa upp eventuella variationer i grundvattennivåer och flöden för att kunna förutse och agera om enskilda fastighetsägare påverkas negativt.

Samråd

Denna ansökan har föregåtts av samrådsförfarande enligt 6 kap. 4 § miljöbalken (se Samrådsredogörelse, bilaga 2 till MKB:n). Samrådsredogörelsen har givits in till länsstyrelsen den 11 maj 2017.

Länsstyrelsen meddelade i beslut av den 29 juni 2017 att den planerade verksamheten inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan (se bilaga 3 till MKB:n).

Vad som framkommit vid samråden har beaktats vid upprättandet av MKB, TB samt denna ansökan.

Tidplan och verkställighetsförordnande

Den beräknade arbetstiden för anläggning av brunn B3 beräknas uppgå till ca 2 månader. Som framgår ovan avser BEM att påbörja anläggandet av nämnda brunn så snart som möjligt.

Denna ansökan omfattar vattenuttag i samma storleksordning som är tillståndsgivet i befintlig vattendom, och vattenuttag från vattentäkten pågår kontinuerligt. Då anläggande av brunn B3 och uttag av vatten från brunn B3 och undersökningsbrunn Rb1301 enligt BEM omfattas av undantaget från tillståndsplikt föreligger enligt BEM inte något behov av verkställighetsförordnande.

Skulle mark- och miljödomstolen emellertid göra bedömningen att anläggande av, och grundvattenuttag i enlighet med befintligt tillstånd från, brunn B3 trots detta kräver tillstånd, ansöker BEM som framgår ovan om godkännande för anläggande av, samt uttag av grundvatten från, brunn B3 enligt 11 kap. 16 § 1 st. miljöbalken.

Huruvida uttag sker från brunn B1 eller någon av brunnarna B3 och Rb1301 är ovidkommande med hänsyn till påverkan på omgivningen och det är som ovan framhållits av betydande vikt att nuvarande och framtida dricksvattenförsörjningen i Dalsjöfors säkerställs. Den befintliga brunnen B1 kan inte ensam tillgodose vattenbehovet om brunnen blir obrukbar eller får försämrad kapacitet.

Det är viktigt att det inte uppstår oklarhet om vad som gäller för vattenuttag från främst brunn B3 fram till dess att tillstånd som omfattar hela verksamheten vunnit

laga kraft. Med hänsyn till detta föreligger skäl att meddela verkställighetsförordnande.

INKOMNA YTTRANDE OCH SYNPUNKTER

Länsstyrelsen har i yttrande uppgett följande.

Länsstyrelsens ställningstagande

Länsstyrelsen tillstyrker ansökan om tillstånd till planerade åtgärder så som ansökan utformats, under förutsättning att yrkanden enligt nedan beaktas.

Länsstyrelsens yrkanden:

- Arbetena ska utföras i enlighet med vad som uppgetts i ansökan och de förslag till skadeförebyggande åtgärder som föreslås i miljökonsekvensbeskrivningen ska genomföras.
- Buller under tiden för anläggningsarbeten ska vid bostäder begränsas i enlighet med Naturvårdsverkets allmänna råd (NFS 2004:15) om buller från byggplatser.
- Samtliga arbeten ska bedrivas så att föroreningspåverkan i mark eller vattenområde inte sker. Uppställning av maskiner samt förvaring av kemikalier och material får inte ske i närheten av vattenområde.
- Arbetsfordon skall framföras med försiktighet och skador som uppstår på vegetation ska minimeras
- Ett kontrollprogram ska upprättas innan arbetena påbörjas. I kontrollprogrammet ska anges mätmetoder, mätfrekvens, utvärderingsmetoder samt åtgärder i händelse av överträdelse av kontrollpunkt.

Länsstyrelsens bedömning

Länsstyrelsen bedömer mot bakgrund av vad som ovan nämnts att nytta med planerade arbeten för att säkerställa vattenförsörjningen överväger den påverkan som uppkommer. Ansökan kan tillstyrkas under förutsättning att skadeförebyggande åtgärder vidtas i enlighet med ansökan och Länsstyrelsens yrkanden.

Miljö kvalitetsnormer

Berörd grundvattenförekomst SE640381-133905 omfattas av miljö kvalitetsnormer och har bedömts ha god kemisk och kvantitativ status. Sökt åtgärd och uttag bedöms inte påverka möjligheten att bibehålla god kemisk och kvantitativ status till 2021 under förutsättning att skadeförebyggande åtgärder och kontroll vidtas i enlighet med ansökan och länsstyrelsens yrkanden.

Vattentäkten är belägen längs Häljaredsåån, vilken övergår till Rångedalaån. Rångedalaån är en vattenförekomst som har en måttlig ekologisk status och den uppnår inte god kemisk status. Fastställd miljö kvalitetsnorm är att god ekologisk och kemisk status ska uppnås senast 2021. Sökt åtgärd bedöms dock inte ha någon avgörande betydelse för möjligheten att uppnå god ekologisk och kemisk status för vattenförekomsten.

Miljö kvalitetsmål

Sveriges riksdag har formulerat 16 miljö kvalitetsmål som ska leda vår strävan att nå en ekologiskt hållbar utveckling. Flera av dessa har anknytning till vattenmiljöer/strandmiljöer. Länsstyrelsen bedömer att den aktuella åtgärden inte försvårar uppfyllandet av miljö kvalitetsmålen.

Ersättning

Länsstyrelsen yrkar på ersättning för handläggning av rubricerat ärende, genomläsning av handlingar och yttrande i ärendet med 5 timmar á 800 kr/tim, totalt 4000 kr.

Miljö- och konsumentnämnden i Borås kommun har i yttrande uppgett följande

Miljö tillsyn

Miljö- och konsumentnämnden förutsätter att Borås Energi och Miljö AB följer för vattenskyddsområdet fastslagna skyddsföreskrifter i sin roll som huvudman. I det fall motsvarande verksamhet som är tillståndspliktig enligt skyddsföreskrifterna

inte prövas enligt 9, 11 eller 12 kap. miljöbalken, krävs tillståndsansökan för detta hos miljö- och konsumentnämnden.

Naturvård

Inom påverkansområdet finns flera dammar med förekomst av större vattensalamander. Den aktuella platsen ligger mitt emellan dessa förekomster och har således en viktig funktion för spridningsmöjligheten.

I tidigare samråd har krav ställts på nyanläggning av groddammar som kompensation för utfyllnad i befintlig vattenmiljö. Enligt flygfoton från 2016 finns nu två mindre groddammar anlagda i jordbruksmark söder om uttagsbrunnarna. De nyanlagda groddammarna utgör även potentiellt framtida lekvatten för salamandrar, vilket är positivt.

Då den nya uttagsbrunnen kommer ersätta befintlig reservbrunn, och det totala vattenuttaget inte kommer öka, har Miljöförvaltningen ingen erinran ur naturvårdssynpunkt.

Sören Werdin har i yttrande anfört följande.

Han äger fastigheten Häljared 2:9 i Dalsjöfors. Inventering av brunnar på fastigheten är gjord av Sweco Environment AB i Göteborg den 24 maj 2016. Protokoll finns på detta.

Om det påverkar hans brunnar så att de sinar yrkar han att Borås Energi och Miljö AB får djupborra för att återställa dricksvattentillgången för fastigheten med djupvattenpump och vattenslang, elkabel samt grävning och installation till fastigheten.

Jan Olof Torell, Jennie Larsson, Daniel Turner, Anna-Lena Johansson, Lars Johansson, Sten-Erik Persson och Sally Persson har anfört följande.

De är boende eller fastighetsägare med enskilda vattenbrunnar i det aktuella området. Eftersom de inte är anslutna till det kommunala vattennätet är de nu oroliga för hur deras vattenförsörjning påverkas av ett ökat uttag av grundvattnet. Redan i dagsläget kan nivån i deras brunnar påverkas negativt när det t.ex. är perioder av regnbrist. Detta är ett problem som uppstått allt eftersom Borås Energi och Miljö AB har ökat sitt uttag sedan 70-talet.

Den övergripande frågeställningen eller orosmomentet är hur deras vattenbrunnar påverkas om Borås Energi och Miljö ökar sitt uttag av grundvatten.

Följdfrågorna blir:

Vem ansvarar om tillströmningen i deras brunnar påverkas i en negativ riktning av ökat uttag?

Vem bär bevisbördan vid vattenbrist i deras brunnar? Ska de, som har egna brunnar, "bevisa" att det beror på Borås Energis ökade uttag?

Vad ställs det för krav på deras vattenbrunnar om Borås Energi och Miljö får tillstånd att utöka sitt uttag? Blir ett följdkrav att de måste vidta åtgärder och vem står i så fall för kostnader som det medföljer?

Finns en konkret åtgärdsplan för hur eventuell vattenbrist eller sämre tillströmning i deras enskilda vattenbrunnar ska lösas i praktiken? Hur ser den åtgärdsplanen ut i så fall?

Det är ett stort antal människor i området med olika livssituationer (gamla, barnfamiljer m.m.) men det de har gemensamt är att de i allra högsta grad är beroende av god tillströmning till sina vattenbrunnar.

De motsätter sig i grund och botten inte att Borås Energi och Miljö anpassar sitt vattenuttag efter ökat behov men de vill vara garanterade att de som har enskilda

vattenbrunnar inte påverkas negativt. De vill veta att det inte medför dålig tillströmning i deras brunnar eller gör att de måste vidta åtgärder som medför ekonomiska konsekvenser för dem.

Flordelisa Rena Brinas och Santiago Brinas har i yttrande uppgett följande.

De har fastigheten Gårda 1:27. Det är Trollhättan, Malöгат 8:1, som har rättigheter på deras fastighet. Det står på köpekontraktet att deras fastigheten endast belastas eller har förmån av följande servitut, nyttjanderätter, ledningsrätter utmätnings- eller kvarstadsanteckningar: Avtalsservitut Kraftledning, och att fastigheten har del i följande samfälligheter eller gemensamhetsanläggningar: Borås Tummarp GA:2

BEMÖTANDE

Borås Energi och Miljö AB har bemött inkomna synpunkter enligt följande

Yttrande från innehavare av brunnar

De synpunkter som framförs av fastighetsägare har i huvudsak framförts inom ramen för samrådet genom skrivelse daterad den 17 februari 2017 och som återfinns i bilaga 6 till samrådsredogörelsen (bilaga 2 till MKB:n). BEM har bemött dessa frågor och synpunkter i en separat skrivelse till berörda fastighetsägare. Bemötandet har även i huvudsak återgetts i samrådsredogörelsen.

Flera av de frågeställningar som framförs förefaller utgå från att ansökan omfattar ett ökat uttag av vatten i förhållande till befintligt tillstånd. BEM vill därför understryka att BEM inte ansöker om något ökat uttag i förhållande till nuvarande tillstånd, och att enskilda brunnar inte bedöms påverkas i högre grad än i dagsläget till följd av det sökta uttaget. Med hänsyn till att ingen ytterligare påverkan förväntas eller kan förutses är det inte meningsfullt att spekulera i vad som skulle gälla ansvarsmässigt för det fall tillströmningen till enskilda brunnar av något skäl skulle minska. Om skador skulle uppkomma så får dessa hanteras inom ramen för reglerna om oförutsedd skada enligt 31 kap. miljöbalken. Det eventuella ansvaret och bevisbördan för påstådda skador får då bedömas från fall till fall.

Vad gäller åtgärdsplan vid eventuell vattenbrist eller sämre tillströmning till enskilda brunnar finns ingen i förväg fastlagd åtgärdsplan. Som anges ovan förväntas ingen ändring av vattentillgången till följd av den sökta vattenverksamheten och för det fall vattenbrist skulle uppkomma kommer detta att hanteras på det, för den specifika situationen, lämpligaste sättet. Det skulle exempelvis kunna röra sig om utplacering av tillfälliga tankar eller ledningar, eller genom fördjupning av brunn/brunnar.

Yttrande från Miljöförvaltningen

BEM kommer att följa och förhålla sig till gällande skyddsföreskrifter för vattenskyddsområdet.

Yttrande från Länsstyrelsen

BEM uppfattar att Länsstyrelsens yrkande i punkten 1 motsvaras av det allmänna villkoret som föreslagits av BEM (villkor 1 i ansökan).

BEM medger att villkor avseende buller föreskrivs i enlighet med Länsstyrelsens yrkande i punkten 2.

Vad gäller Länsstyrelsens yrkande i punkten 3 så har kommunfullmäktige i Borås kommun den 21 september 2017 antagit nya skyddsföreskrifter för Dalsjöfors vattenskyddsområde som innehåller reglering avseende såväl uppställning av maskiner som användning och förvaring av material och kemikalier. Mot bakgrund av att vattenverksamheten omfattas av generella skyddsföreskrifter i dessa delar anser BEM att det inte är lämpligt att i villkoren för tillståndet reglera dessa frågor. BEM föreslår därför att villkoret justeras till att enbart föreskriva att samtliga arbeten ska bedrivas så att beaktansvärd föroreningspåverkan i mark eller vattenområde inte sker. Reglering kring uppställning av maskiner och förvaring av kemikalier och material syftar till att minimera risken för föroreningspåverkan varför det bör räcka att reglera detta enligt BEM:s förslag, i synnerhet då uppställning av maskiner och förvaring av kemikalier och material som ovan nämnts redan regleras i skyddsföreskrifterna för vattenskyddsområdet. Villkoret bör

begränsas till att enbart gälla beaktansvärd föroreningspåverkan, då det annars skulle kunna anses omfatta även försumbar påverkan och i praktiken göra villkoret ogörligt att efterleva.

Utöver vad som anges ovan ska framhållas att det av Länsstyrelsen yrkade villkoret, i den del det avser uppställning och förvaring, inte är tillräckligt preciserat och riskerar att medföra stora svårigheter att bedriva vattenverksamheten i praktiken. För det första framgår det inte tillräckligt klart vad som avses med "uppställning", "förvaring" och "närheten av vattenområde". Villkoret är således för oprecist i dessa delar. För det andra innebär formuleringen närheten av vattenområde att ett orimligt stort område skulle omfattas av förbudet mot uppställning och förvaring då stora delar av all torvmark, såsom åkrar och ängar m.m., mellan Toarp kyrka och Dalsjöfors är att betrakta som vattenområde. Enligt 11 kap. 2 § miljöbalken definieras vattenområde som "ett område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd".

Sammanfattningsvis bör ett villkor i enlighet med BEM:s förslag till justerat villkor vara tillräckligt för att reglera risken för föroreningspåverkan.

BEM medger att villkor avseende arbetsfordon föreskrivs i enlighet med Länsstyrelsens yrkande i punkten 4.

Vad gäller Länsstyrelsens yrkande i punkten 5 rörande upprättande av kontrollprogram är BEM:s uppfattning att de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som bolaget avser att vidta och som redovisats i ansökan är tillräckliga för själva anläggandet av brunn B3. Det är därför tillräckligt att kontrollprogram upprättas avseende själva uttaget av vatten. Med hänsyn till att det rör sig om en befintlig verksamhet och att uttag av vatten sker kontinuerligt, är det mindre lämpligt att ett villkor avseende kontrollprogram utformas på det sätt som Länsstyrelsen föreslår, dvs. att ett kontrollprogram ska upprättas innan arbetena påbörjas. Vidare anser BEM att kontrollprogram lämpligen upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Mot denna bakgrund vidhåller BEM sitt förslag att kontrollprogram för verksamheten ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten. För att tillmötesgå Länsstyrelsens önskemål om att kontrollprogram ska upprättas inom viss tid föreslår BEM att det i villkor föreskrivs att förslag till sådant kontrollprogram ska lämnas in till tillsynsmyndigheten senast fyra (4) veckor efter det att tillståndet vunnit laga kraft.

Förslag till villkor

I enlighet med vad som anges i detta yttrande föreslås att följande villkor föreskrivs för det blivande tillståndet. Ändringar i förhållande till det förslag som anges i ansökan är kursiverade

(1) Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden i ansökningshandlingarna och i övrigt i ärendet har angett och åtagit sig.

(2) *Buller under tiden för anläggningsarbeten ska vid bostäder ska vid bostäder begränsas i enlighet med Naturvårdsverkets allmänna råd (NFS 2004:15) om buller från byggarbetsplatser.*

(3) *Samtliga arbeten ska bedrivas så att beaktansvärd föroreningspåverkan i mark eller vattenområde inte sker.*

(4) *Arbetsfordon ska framföras med försiktighet och skador som uppstår på vegetation ska minimeras.*

(5) Kontrollprogram för verksamheten ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten. *Förslag till kontrollprogram ska lämnas in till tillsynsmyndigheten senast fyra (4) veckor efter det att tillståndet vunnit laga kraft.*

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har med stöd av 22 kap. 16 § miljöbalken avgjort målet utan huvudförhandling.

Med hänsyn till att den ansökta verksamheten inte omfattar något ökat vattenuttag i förhållande till nuvarande tillstånd, målets svårighetsgrad i övrigt samt med beaktande av de synpunkter som framförts i målet anser mark- och miljödomstolen att det är tillräckligt att rätten består av en lagfaren domare och ett tekniskt råd.

Miljökonsekvensbeskrivningen får med hänsyn till verksamhetens art och omfattning anses uppfylla de krav som ställs i 6 kap. miljöbalken. Miljökonsekvensbeskrivningen ska därför godkännas.

Borås Energi och Miljö AB har nödvändig rådighet för den ansökta vattenverksamheten.

Ansökan avser ett nytt tillstånd för en sedan tidigare tillståndsgiven verksamhet. Någon utökning av tillståndsgivet vattenuttag kommer inte att ske utan den enda förändringen är i princip att ytterligare en brunn anläggs inom det berörda vattentäktområdet. Sökanden har styrkt sitt behov av yrkat vattenuttag och utredningen i målet är tillräcklig för den prövning som domstolen ska göra. Vid ett normalt fortsatt användande av vattentäkten bedömer domstolen att inga skador eller annan påverkan av betydelse uppstår på enskilda eller allmänna intressen. Om skador skulle uppkomma så får dessa hanteras inom ramen för reglerna om oförutsedd skada enligt 31 kap. miljöbalken. Sammanfattningsvis anser domstolen således att nyttan med vattentäkten överväger de skador och olägenheter som kan uppstå och att den ansökta verksamheten även i övrigt kan tillåtas enligt de tillåtlighets- och hänsynsregler som domstolen ska tillämpa.

Det framgår inte vid tidpunkten för domstolens avgörande i målet om brunn B3 är utförd eller inte. Oavsett detta så föranleder sökandens yrkande om godkännande enligt 11 kap. 16 § miljöbalken inte någon åtgärd från domstolens sida. Domstolen

konstaterar att nu beviljat tillstånd för brunn B3 gäller oavsett om den redan är utförd eller inte.

För området gäller skyddsföreskrifter för Dalsjöfors vattenskyddsområde. Domstolen konstaterar att sökanden är skyldig att följa dess föreskrifter. Några ytterligare villkor utöver vad som anges i domslutet och vad sökanden i övrigt åtagit sig finns därför inte skäl att föreskriva.

Med hänsyn till de skäl som sökanden angett och att det är fråga om allmän vattenförsörjning finns skäl att bifalla yrkandet om verkställighetsförordnande.

Den av länsstyrelsen yrkade ersättningen för rättegångskostnader framstår som skälig och ska därför betalas av sökanden.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 425)

Överklagande senast den 18 april 2018.

Stefan Mattsson

Nils-Göran Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Stefan Mattsson, ordförande, och tekniska rådet Nils-Göran Nilsson.

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL DÄR MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN ÄR FÖRSTA INSTANS

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen och det måste ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn samt datum för domen och målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende mark- och miljödomstolens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i Mark- och miljööverdomstolen inte lagts fram tidigare, ska klaganden förklara anledningen till omständigheten eller beviset inte åberopats i mark- och miljödomstolen. **Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i Mark- och miljööverdomstolen.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.